

П.С. БЕРЗІН

**ПОВЕДІНКА ЛЮДИНИ
В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ,
КРИМІНАЛЬНЕ
ПРАВОПОРУШЕННЯ
ТА СКЛАД КРИМІНАЛЬНОГО
ПРАВОПОРУШЕННЯ**

Навчальний посібник

Київ • Алерта • 2023

УДК 343.91/.97(075.8)
Б48

Автор:

Берзін Павло Сергійович – д-р юрид. наук, проф. кафедри кримінально-правової політики та кримінального права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член Науково-консультативної ради при Верховному Суді, член Методичної ради при Офісі Генерального прокурора.

Рецензенти:

Берднік І.В. – д-р юрид. наук, проф.;

Волинець Р.А. – д-р юрид. наук, доц.;

Машков А.Д. – канд. юрид. наук.

Берзін П.С.

Б48 Поведінка людини в кримінальному праві, кримінальне правопорушення та склад кримінального правопорушення: навч. посіб. Київ: Алерта, 2023. 558 с.

ISBN 978-617-566-779-8

У посібнику розкриваються особливості поведінки людини в кримінальному праві, кримінального правопорушення та складу кримінального правопорушення. Для цього аналізуються основні рівні розуміння поведінки людини в кримінальному праві, вчення про поведінку людини в кримінальному праві, базові елементи та функції поведінки людини, поняття та ознаки кримінального правопорушення, види кримінальних правопорушень, основні історичні та порівняльно-правові аспекти становлення і розвитку складу кримінального правопорушення, зміст і значення поняття «склад кримінального правопорушення» в кримінальному праві, функції складу кримінального правопорушення, основні системно-структурні та змістовні характеристики складу кримінального правопорушення, види складів кримінальних правопорушень, вплив складу кримінального правопорушення на кваліфікацію кримінальних правопорушень.

Для студентів, аспірантів (ад'юнктів), викладачів вищих навчальних закладів, науковців, працівників правозастосовчих органів, а також всіх, хто цікавиться проблемами Загальної частини кримінального права.

УДК 343.91/.97(075.8)

ISBN 978-617-566-779-8

© Берзін П.С., 2023

© Видавництво «Алерта», 2023

ЗМІСТ

Перелік скорочень.....	9
Навчальна література, рекомендована до вивчення всього матеріалу в навчальному посібнику.....	12
Передмова.....	16

ГЛАВА I

ПОВЕДІНКА ЛЮДИНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

§ 1. Основні положення.....	17
§ 2. Поняття поведінки людини в кримінальному праві.....	19
2.1. Загальний рівень розуміння поведінки людини.....	19
2.2. Спеціально-юридичний рівень розуміння поведінки людини.....	21
2.3. Конкретно-галузевий рівень розуміння поведінки людини.....	25
2.3.1. Правомірна правова поведінка людини, здійснена за обставин, що виключають кримінальну протиправність (на підставі ст.ст. 36–43 КК).....	33
2.3.2. Неправомірна правова поведінка людини, що є суспільно небезпечною та визнається кримінальним правопорушенням	34
2.3.3. Неправомірна правова поведінка (діяння) людини, що не є суспільно небезпечною та не містить підстави кримінальної відповідальності (з урахуванням ч. 1 ст. 2 КК)	34
2.3.4. Неправомірна правова поведінка людини, що є малозначним діянням (на підставі ч. 2 ст. 11 КК).....	39
2.3.5. Неправомірна правова поведінка (діяння) людини, пов'язана із невинуватим (за відсутності вини) заподіянням шкоди	41
2.3.6. Неправомірна правова поведінка (діяння) людини, що є суспільно небезпечною та здійснена особою у стані неосудності (на підставі ч. 2 ст. 19, п. 1 ст. 93 КК).....	42

2.3.7. Неправомірна правова поведінка (діяння) людини, що є суспільно небезпечною та здійснена особою до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність (на підставі ч. 2 ст. 97 КК)	47
2.3.8. Правомірна та неправомірна правова поведінка людини, що здійснюється за наявності впливу обставин непереборної сили... 48	
2.3.9. Правомірна та неправомірна правова поведінка людини, що здійснюється за наявності втраченої волі	56
2.3.10. Рефлекторні рухи людини, які перебувають у межах або поза межами свідомого волевиявлення та є правомірною або неправомірною правовою поведінкою людини	57
2.3.11. Інстинктивні рухи людини, які здійснюються за відсутності свідомого волевиявлення та є правомірною або неправомірною правовою поведінкою людини	63
2.3.13. Рухи людини у процесі її фізичної активності чи пасивності, що здійснюються без залучення або з обмеженим залученням нею розумових зусиль та є правомірною або неправомірною правовою поведінкою	68
§ 3. Зміст поведінки людини в кримінальному праві	70
3.1. Вчення про поведінку людини в кримінальному праві... 70	
3.1.1. «Докласичне» вчення про поведінку людини	71
3.1.2. Причиново-натуралістичне («класичне») вчення про поведінку людини	72
3.1.3. «Неокласичне» вчення про поведінку людини..... 90	
3.1.5. Соціальне вчення про поведінку людини..... 96	
3.1.6. Персональне вчення про поведінку людини	97
3.1.7. Іntenціональне вчення про поведінку людини	98
3.1.8. Вчення про поведінку як «небезпечний стан» людини..... 99	
3.1.9. «Негативне» вчення про поведінку людини..... 101	
3.2. Базові елементи поняття поведінки людини в кримінальному праві	101

3.2.1. Людська поведінка.....	102
3.2.2. Вольовий або позавольовий характер поведінки людини.....	105
3.2.3. Соціальна значимість поведінки людини.....	107
3.3. Активність та пасивність людини, що не є поведінкою у кримінальному праві («не-поведінка» людини)	109
§ 4. Функції поведінки людини в кримінальному праві.....	109

ГЛАВА II

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

§ 1. Основні положення (про значення поведінки людини у змісті поняття «кримінальне правопорушення»).....	111
1.1. Загальноправові та конкретно-галузеві аспекти значення поведінки людини.....	111
1.2. Окремі «інституційні» аспекти значення поведінки людини.....	112
1.3. Рекомендації щодо розв'язання задач із Загальної частини кримінального права:.....	115
§ 2. Правопорушення: поняття, основні ознаки, класифікація...	117
2.1. Поняття та основні ознаки правопорушень	117
2.2. Види правопорушень та кримінальне правопорушення	124
§ 3. Кримінальне правопорушення: поняття та ознаки.....	127
3.1. Поняття кримінального правопорушення	127
3.1.1. Повсякденний смисл кримінального правопорушення	129
3.1.2. Професійний смисл кримінального правопорушення	131
3.1.3. Науковий (теоретичний) смисл кримінального правопорушення	154
3.2. Структура кримінального правопорушення.....	157
3.2.1. Структура кримінального правопорушення: особливості визначення та характеристики її основних «компонентів»	157
3.2.2. Ознаки кримінального правопорушення: поняття, характеристика та особливості систематизації.....	166

3.3. Діяння (дія або бездіяльність)	178
3.4. Вчинення діяння суб'єктом кримінального правопорушення	178
3.5. Суспільна небезпека	182
3.6. Кримінальна протиправність (протиправність).....	201
3.7. Винність.....	216
3.7.1. Оціночна теорія вини	216
3.7.2. Психологічна теорія вини	224
3.7.3. Нормативна (комплексна) теорія вини	228
3.7.4. Функціональна теорія вини	240
3.7.5. Теорія вини як передумови кримінальної відповідальності	242
3.7.6. Теорія вини як відповідальності за фінальну поведінку.....	243
3.7.7. Дискурсивна теорія вини	245
3.7.8. Значення теорій вини для поняття кримінального правопорушення.....	245
3.8. Караність.....	252
3.9. Малозначне (малозначність) діяння: поняття, ознаки та значення	256
3.10. Кримінальні та інші правопорушення: співвідношення та розмежування	283
3.10.1. Рівень національного законодавства.....	283
3.10.2. Рівень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та рішень ЄСПЛ.....	287
§ 4. Види кримінальних правопорушень	293
4.1. Поділ кримінальних правопорушень на види: поняття, різновиди та критерії	294
4.1.1. «Тричленний» поділ кримінальних правопорушень на види	301
4.1.2. «Двочленний» поділ кримінальних правопорушень на види	304
4.1.3. Особливості «двочленного» поділу кримінальних правопорушень за КК України та його значення	320
4.2. Кримінально-правове значення поділу (класифікації) кримінальних правопорушень на кримінальні проступки та злочини, який передбачений ст. 12 КК.....	334

4.2.1. Значення поділу (класифікації) кримінальних правопорушень на кримінальні проступки і злочини (ст. 12 КК): загальні та конкретні моменти в кримінальному праві	334
4.2.2. Основні вади поділу (класифікації) кримінальних правопорушень на кримінальні проступки і злочини (ст. 12 КК).....	340
4.3. Інші види (поділи) кримінальних правопорушень	342

ГЛАВА III

СКЛАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

§ 1. Основні положення	357
§ 2. Склад кримінального правопорушення у межах структури кримінального правопорушення: основні історичні та порівняльно-правові аспекти становлення і розвитку	358
2.1. Поняття « <i>constare de delicto</i> » та « <i>corpus delicti</i> » за римським та середньовічним кримінальним правом.....	358
2.2. Поняття «склад діяння (<i>Tatbestand</i>)» за німецькими кримінально-правовими вченнями	363
2.2.1. Склад діяння та «докласичне» вчення про поведінку людини.....	368
2.2.2. Склад діяння та «класичне» причиново-натуралістичне вчення про поведінку людини.....	374
2.2.3. Склад діяння та «неокласичне» вчення про поведінку людини.....	381
2.2.4. Склад діяння та фінальне вчення про поведінку людини.....	383
2.2.5. Склад діяння та сучасні вчення про поведінку людини, побудовані на основі «неокласичного» та/або фінального вчень.....	386
2.2.6. Склад діяння та соціальне вчення про поведінку людини.....	390
2.3. Склад діяння за кримінальним правом Австрійської та Австро-Угорської імперій, яке діяло на українських землях.....	398

2.4. Склад кримінального правопорушення (склад злочину) за кримінальним правом Російської імперії, що діяло на українських землях ..	399
2.5. Склад злочину за радянським кримінальним правом ..	404
2.6. Склад злочину та склад кримінального правопорушення за сучасним кримінальним правом ..	409
§ 3. Склад кримінального правопорушення поза межами структури кримінального правопорушення: окремі історичні та порівняльно-правові аспекти ..	423
§ 4. Поняття «склад кримінального правопорушення»: зміст і значення в кримінальному праві, його функції ..	435
4.1. Склад кримінального правопорушення як юридична конструкція ..	443
4.2. Склад кримінального правопорушення як нормативна юридична конструкція (НСКП) ..	445
4.3. Склад кримінального правопорушення як нормативно-теоретична юридична конструкція (ЮСКП) ..	451
4.4. Склад кримінального правопорушення як фактичний склад (ФСКП) ..	467
4.5. Склад кримінального правопорушення як категорія науки (доктрини) кримінального права ..	476
§ 5. Основні системно-структурні та змістовні характеристики складу кримінального правопорушення як нормативно-теоретичної юридичної конструкції (ЮСКП) ..	481
§ 6. Види складів кримінальних правопорушень як нормативно-теоретичних юридичних конструкцій (ЮСКП) ..	498
§ 7. Склад кримінального правопорушення (як нормативно-теоретична юридична конструкція – ЮСКП) та кваліфікація кримінальних правопорушень ..	534
7.1. Поняття кваліфікації кримінальних правопорушень та її механізму, значення для них ЮСКП ..	534
7.2. «Правові форми» закріплення результату перевірки при кваліфікації кримінальних правопорушень (викладення ФСКП, ФК та ЮФО) ..	540

Навчальне видання

Берзін Павло Сергійович

ПОВЕДІНКА ЛЮДИНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ, КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА СКЛАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Навчальний посібник

Відповідальний за випуск
Комп'ютерна верстка
Обкладинка

О. В. Діордійчук
Д. М. Алексєєв
В. С. Жиборовський

Підписано до друку 07.07.2023 р. Формат 60 x 84 ¹/₁₆.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Друк офсетний. Умовн.-друк. арк. 32,43.

Видавництво «Алерта»

04210, м. Київ, а/с 112.

Тел.: (044) 223-15-25, (099) 607-97-62.

E-mail: alerta.pravovaednist@gmail.com, веб-сайт: alerta.kiev.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 788 від 29.01.2002 р.